

Om de jydſke Heder og deres Opdyrkning.

Rota. Efterſtaaende Afhandling blev ſkrevet i Slutningen af Auguſt 1850 og førſt i Septbr. indleveret til Redactionen af Berlingske Tidende for at optages i det ſamme Blad, hvori de øvrige Stykker af ſamme Natur og om ſamme Gjenſtand vare indførte. Efterat have imødeſet Optagelſen i mange Uger og læſt et af Hr. Conferentsraad Rothe tilſidſt i Wiſen optaget lidet Stykke, ſaae jeg at Man ikke vilde have mere om den Sag at indrykke. Jeg maatte da levere det til Bladet „Fædrelandets“ Redaction, da jeg vidſte at dette Blad havde mange Læsere tilfældes med Berlingske Tidende. Man lovede mig ogſaa der hurtig Optagelſe, men Rigsdagens mange og lange Forhandlinger foraaſagtede, at det ei heller derudi blev optaget. I April 1851 blev det krævet tilbage, og overgives nu til Redactionen for Tidſkrift for Landøkonomi, af hvilken det formodentlig ſnart vil vorde indført.

At jeg helſt havde ønsket det ſamme Publicum til Læsere, ſom de Stykker, hvilke have fremkaldt dette, er jo en Selvfølge, men, ſom ſagt, det blev forgjæves prøvet.

Sindinggaard d. 19de Mai 1851.

S. A. Fjelstrup.

Det maa være glædeligt og kjært for enhver Fædrelandsven at danne ſig et Begreb om Muligheden af de jydſke Heders Opdyrkning og Cultur, en Stræfning Man i ſaa Henſeende har nævnt, deels ſom 2 Milioner Tdr. Land, deels ſom 34 Miles Længde og 8 Miles Brede. Naar Mænd, ſom Hr. Conferentsraad Rothe i ſit Skrift om de jydſke Heders Opdyrkning 1847,

Hr. Kammerherre, Oberst Riegels i sit Supplement hertil og ved sine flere mindre Afhandlinger, Hr. Pastor Carstens ved sin Opfordring i Berlingske Avis Nr. 149 d. Aar, tale kraftige Ord for at forvandle disse ubyrkede Strækninger til Agre, Skove og Enge, saa ere de vissefælgende værd at lytte efter med Opmærksomhed, ja det vil være fortjenstligt og ægte fædrelandssk at deeltage i et Selskab, hvis Formaal (Hedernes Cultur i Nørre- og Sønder-Jylland) vilde være saare hæderligt og vidtudsættende, og hvis Indræt, om just ikke snart lønnende eller lønnende for de første Deeltagere i pecuniær Henseende, saa dog muligt i sin Tid lønnende for Staten, Fædrelandet og Almeenvæsenet. Det er imidlertid en Sandhed, at der ligger megen lynchgroet Jord uopdyrket, som er bedre og mere lønnende til Cultur end meget af det, som i Aarhundreder har været Agerjord i Hedeegnene, og at faae hiint under Cultur er sikkert af Betydning for Staten. — Som Beboer i en blandt de betydeligste Hedeegne af Jylland har Undertegnede været bosat her nu i over 40 Aar, iærksat og deeltaget i mange ikke ubetydelige Opdyrknings, seet mange og betydelige Culturer paa Hederne, og i de nyere Tider været deels Medstifter deels Medarbejder i Bestyrelsen af de 2de Actieselskabs-Gaarde, den ene i Søbye, Rind Sogn, Hammerum Herred, hvor Hovedformålet har været lavt liggende Heders og Mosers Cultur, ved paaledet Vand fra en betydelig Aae; paa den anden Actiegaard i Bølling Herred, Borgod Sogn, „Bidebæk Mose,“ (nu kaldet efter vor

berømte faldne Helt Olaf Rye) har Cultur ved Forbrænding især været Hovedsagen.

Jeg tiltraadte min Eiendom her 1ste Mai 1810 og lod saasnart muligt (1811) Heden udstifte, just for at erholde Naadighed til nogen Cultur af samme; thi jeg nærede virkelig allerede dengang betydelige gunstige Forhaabninger om inden søie Tid at faae denne tildeelte Hede og Mosestrækning af mange 100 Tdr. Lands Størrelse bragt under Cultur, især naar flere arbejdende Kræfter kunde erholdes end just paa den Tid, da en stor Deel af de landlige Arbeidere laae ved Armeekorpsene, meest i Holsteen. — I Aarene 1828 til 1834 erholdt jeg i 5 Aar, efter en forud lagt Plan, en aarlig Understøttelse af det fgl. Landhuusholdningselskab, stor 100 Rbd. aarlig, for under Tilsyn af 2de blandt Egnens daværende dygtigste Landmænd, Hr. Pastor nu Provst Ridder Krarup og Hr. Smith, dengang Eier af Krogsdal, nu Birkedommer paa Fanøe, at anstille Forsøg med forskjellige Slags Hede og Mosejorders Cultur til Ugerjord. Nogle af de vigtigste ere bekendtgjorte i 7de Bind 1ste Heste af Tidsskrift for Landoeconomi. Man vil derfor ikke kunne nægte mig megen Erfaring, og saaledes vil min enkelte Stemme muligen ogsaa kunne medvirke til Opnaaelse af et nyttigt og gavnligt Diemed.

At et Selskab dannes i denne Anledning er vistnok saare ønskeligt og at det dannes under Bestyrelse af en saa kyndig og utrættelig virksom Mand som Hr. Kammerherre Niegel's har viist sig at være, er ligesaa ønskeligt, og af hans Bekendtgjørelse i Berlings Avis

af 23 Juli sidstl. seer jeg, at han allerede 1848 er af Hs. Majestæt Kongen udnævnt til Bestyrer for de nyere Hedeculturer i Jylland og Hertugdømmerne, sandsynligviis dog paa Domainerne, (de Staten, og ikke Private, tilhørende Eiendomme).

Regjeringen eller Statskassen vil dog muligen for det første ikke kunne byde over betydelige Bidrag i Pengene til denne Cultur; men den kan vistnok bidrage en-deel f. Ex. ved aldeles Ophævelse af Tiendeafgiwt af flige opdyrkede Jorder, (som bekendt have de hidtil kun været tiendefrie i de første 20 Aar efter Opdyrkningen), ved Eftergivelsen af stemplet Papiir til Overdragelserne af flige Jorder, som og Ophævelsen af $\frac{1}{2}$ pCt. Afgiften naar de sælges, samt Moderation i Thinglæsningsgebyrterne, og muligen paa flere andre Maader. Fremfor alt vilde det være af Bigtighed at fikkre flige Strækninger, begroede med Lyng, mod uforfvarlig Jlds-paasættelse, være sig ved Lyngens Affvidning, som og især ved Affetørs Brænding, hvilket, dersom det undlades, vil berøve Parcellisterne deres Jdebrændsel i en lang Arrække, og totalt ødelægge deres af Hede omgivne Aul. Lovgivningen og dens Haandhævere ere neppe strænge nok i et saa vigtigt Anliggende, hvilket aarlig Erfaring har viist mig.

Hr. Kammerherre Niegels anfører, at Kamrene i Belgien med rund Haand have understøttet Campinens Opdyrkning, og dette har, som det Nyste jeg har hørt derfra, meget glædet mig, og endmere fjært vilde det være om man paalideligen kunde erholde Kundskab om, hvormeget der allerede er anvendt herpaa,

hvorledes og paa hvilke Maader Culturen er fremstreden, og hvorledes man har Haab om at Foretagendet vil lønne sig.

Jeg er ikke saa heldig at kjende Campinens Hede-strækning, ved selv at have seet den; men jeg har i mange Aar, alt siden 1809, da jeg i Dlussens Annaler saae den omtalt, og senere af Schwertz's og Andres Skrifter, som og ved Samtaler med Indsødte og Reisende, stræbt at erhyverve mig nogen Kundskab om dens Hede-strækning. Ifølge dette, vistnok usuldfomne, Kjendskab, har det stedse været mig paafaldende, at et saa rigt befolket Land som Belgien, med saa megen Industri, med saa smaat deelte Eiendomme, med Jordbrugere af saa store Kundskaber i Landvæsenet, med et isøvrigt saa vidt drevet Jordbrug og med saa store Capitaler, ikke allerede forlængst havde hele Campinen opdyrket. Jeg har ogsaa stedse, naar Tiden har været om Eigegyldighed, Forsømmelse og Efterladenhed ved de jydske Heders Cultur, anført Campinen i Belgien som Exempel paa, at selv paa et saa begunstiget Sted, var der Hede uopdyrket, endfå i Jylland, hvor man savner, foruden næsten alle de fornævnte Fordele, Belgien er i Besiddelse af, tillige beqvemme Handelspladse for Hedeproducternes Affætning og hidtil taalelige Veie for en lang Transport. Endvidere har jeg værget mig mod den Behreidelse for Uflid, som man har tilstrevet Tilfidesættelsen af Hedens Opdyrkning, derved, at jeg har formeent, at mange Kjærstrækninger i frugtbare Egne, ja selv paa Amager, laae uopdyrkede og

som Overdreve, hvor mangfoldige Hjælpemidler stode ganske anderledes til Raadighed end paa de jydsk Heder, og hvor Udbyttet vilde være langt mere lønnende.

Det er en ikke saa ganske velgrundet Bebreidelse naar min ærede Ven Pastor Carstens paa det før omtalte Sted siger, at „det er en Kjendsgjerning, at vi Danske alt i Aarhundreder have taalt den jydsk Hedes Overgreb og at dette til liden Ære for Danmark staaer vitterligt for Alverden.“ Der er ikke forløben eet Aarhundrede, endfælgelig flere, siden det nordlige Europa, hildet i Fælledeksfabels Vænger, og med en til da nedtrykt Bondestand, stræbte at frigjøre sig for disse Ulemper, og dette maatte i Almindelighed stee for et bedre Jordebrug kunde indføres, intensivt og extensivt. Men Danmark og navnlig Jylland stod og staaer ikke nu tilbage for mange andre Lande i udvidende Cultur. Baade Belgien som nævnt, ja selv England, Skotland og Irland have, de 3 sidste især, endnu overmaade meget ukultiveret Hedemose og Kærland, ei at tale om meget i Tydskland og endmere i det østlige og sydøstlige Europas Stepper, Egne tildeels af langt større naturlig Frugtbarhed end de jydsk Heder. At der imidlertid allerede for over 100 Aar siden har levet Mænd her i Jylland, som have tænkt over og begyndt paa de jydsk Heders Opdyrkning, har jeg tidligere anført, f. Ex. i Tidsskrift for Landoeconomie 7de Bind 1ste Hefte (1838) under Afhandlingen: „Nogle Ord om Jyllands Heder og disses Opdyrkning.“ Allerede i Aarene imellem 1740 og 1750 begyndte Mads Visselund, som da eiede Sinding-

gaard i Hammerum Herred, og med ham flere i andre Egne, paa Hedens Opdyrkning ved Hjælp af Mergel. Befrægtelsen herpaa er at finde i Danmarks og Norges oeconomiske Magazin 4de Bind, Pag 61 til 77, Kbhavn. 1760. Kong Frederik den 5te indkaldte tydske Colonister til Bosættelse paa Heden i Aarene 1760 og 1768, og baade denne Konge og de følgende Regenter have ladet anvende store Summer, saavel paa Bedligeholdelsen af disse Colonier som paa Hedens senere Cultur med Skovanlæg. Det er over 4 Aart siden at der ikke alene her i Egnen, men i Egnen ved Rarup paa Alheden blev anvendt megen Flid med at lede Vand over Enge og Hedepletter. Mange mig bekendte Eiendomme her i Egnen have ved Engcultur og Hedejords Opdyrkning deels for over 40 Aar tilbage, saasom Høiriis i afdøde Kammerraad Møllers Tid, deels i de sidste Aarti, formeret ved samme Midler deres Agre og Enge og (det allerbedste Beviis) funnet udvide deres Besætning til det Dobbelte ja derover imod det, som, forinden de raade Jorders Cultur, kunde holdes. For ikke at anføre Saadant uden Hjemmel, vil jeg her blot nævne nogle af de betydeligste Opdyrkninger udi denne Egn i den senere Tid, saasom: Hr. Schnaackenburgs paa Eisinghær i Bildberg Sogn, Hr. Thronhjems paa Lindberggaard og Hr. Petersens paa Bjødstrup, begge i Gjellerup Sogn, Hr. Hofjærmester Greve Verches paa Møltrup i Thimring Sogn. Disse have cultiveret Hede- og Mosestrækninger i 100 Tdr. Landviis. Men mange af de mindre Jordbrugere have eiheller ligget paa den lade Side med Op-

dyrkninger og det paa den Maade, som jeg formener at være den hensigtsmæssigste, mindst bekostelige og meest lønnende, nemlig i Forbindelse med allerede eksisterende Jordbrug; sige Dyrkninger foretages endnu vedvarende; men i det Smaa ere de ikke synderlig paafaldende for den med Egnen Ubeskjendte.

Til Hedens Dyrkning eller Cultur i det Store, og i Særdeleshed til Skovanlæg, hører et temmelig ubstrakt Jordmon. Jeg antager just ikke de angivne uopdyrkede 2 Millioner Tdr. Land i Jylland at være for Tiden nøiagtige, men betydelig færre, ei heller det Maal af 34 Miils Længde og 8 Miils Brede; dog saameget er sikkert, at Hedes og Mosestrækningerne ere store, meget store, og at det er ønskeligt, at mange af dem cultiværes. At maale paa Landfortet Længde og Brede af Strækningerne vil give et betydeligt høiere Resultat af uopdyrkede Tdr. Land end i Virkeligheden findes, da mange 1000 Tdr. Land findes opdyrkede midt imellem Hedes og Mosejorderne; og forsaavidt en competent Dommer, den tidligere Chef for Matriculvæsenet, Hr. Conferentsraad Nothe, har beregnet det 1847 Uopdyrkede til 2 Millioner Tdr. Land, saa tillader jeg mig den Bemærkning, at fra den Tid Matriculfortene kunde beregnes og til 1847 var medgaaet et langt Tidsrum, hvilket i Særdeleshed i de 2de sidste Decennier var lønnende for Landmanden, og hvori saare mange betydelige Dyrkninger fandt Sted. Men og fra 1847 til Dato ere, skjøndt under mindre heldige og lønnende Conjunctioner, mange 100 Tdr. Land Hedes og Mosejorder cultiværede til Agre og Enge. At mangfoldige Hedeboere opsatte

Culturerne af deres Heder og Moser, skjøndt Agerbruget da var meget lønnende, fra Behubelsen af den nye Matricul til dens Emanation, er desværre en Sandhed; thi de frygtede for, at Gliden vilde blive høit beskattet, som ogsaa Følgerne have viist, og derved unddroges i gunstige Perioder mange 1000 Td. Land fra Opdyrkning.

Et Hovedspørgsmaal vil det stedse være: ere Culturerne af Heder og Mosejorder lønnende, ere de lønnende for Statslegemet som et Heelt, ere de lønnende for Communerne, ere de lønnende for den Enkelte? Jeg troer da, at den Formening er rigtig, at det, som lønner sig for den Enkelte, kan være Eier eller Leier, Besidder af et hvilket som helst allerede tilværende stort eller lidet Jordebrug, eller af et nyt etableret paa selve Heden og Mosen, er ogsaa gavnligt og lønnende for Communerne og for Staten. Kan en saadan Dyrker ernære sig og Familie uden Hjælp fra Kommunen og Staten, ei alene ved første Begyndelse, men ogsaa fremtidig, hvis ikke uforudseelige Ulykkestilfælde ramme, da vinder Kommunen derved, idet den erholder en Bidrager mere til at bære de offentlige Byrder, og Staten vinder ligeledes, samt i Folkerighed ved Tilvæert af en bosat Familie. Men vorder Mangel og Armod Opdyrkerens eller Nybyggerens Fod, kan han ikke ernære sig og Familie, saa taber ogsaa Kommunen, som maa ernære ham og Familie, og Staten taber; thi det er ofte nok sagt, baade af udenlandske og indenlandske Statsoeconomer, men ikke saa ofte paaagtet af Styrrerne, at et Lands Velstand ikke berouer paa

Mængden af dets Borgere, men paa Mængden af dets velhavende Borgere. Spørge vi hvad har Erfaringen hidtil lært os i den Henseende, da tillader jeg mig at henvise til det Meget, som i den Henseende afhandlede i de viborgske Stænderforsamlinger 1836 og 1838, hvor det med mangfoldige troværdige Embedsmænds Bidnesbyrd godtgjordes, at den langt overveiende Deel af saadanne Hedeopdyrkere, som ei støttede sig til et andet Jordbrug, men byggede paa den blotte Hede, snart geraadede i Armod og faldt Communerne til Byrde. Mig ere mangfoldige Exemp-ler herpaa bekjendte og endda have Jorderne ingenlunde været af de fletteste Heder til Opdyrkning, ikke heller alle blottede for Hjælpemidler saasom Mergel, Grønninger, Engpletter eller en passende Pengesum til de første Beføstninger. Det er ganske rigtigt som Conferentsraad Nothe i sit nævnte Skrift anfører, at der hører 3 Aars Forskud til, paa almindelig Hedejord, før den afgiver noget Udbytte til Mennesker og Dvæg. Ja gjældte det blot om at bygge, pløie og saae og derefter høste, hvilket mange Uindviiede formene, saa var Sagen færdig med saa Beføstninger og paa 2 à 3 Aar. Men Jordsmonnet maa enten forbrændes, hvor dette er gavnligt og det er tjenligt dertil, saasom paa Moser (og dette giver langtfra ikke al Slags Sæd, men vel de fleste Aar meget Foder), eller det maa gives Tid og Arbeide før at forraadne og skjornes, og flere Aars Dyrrkning vil endda ikke give synderligt Udbytte naar ei Mergel, som spiller den største Hovedrolle, kan paaføres, eller Gjødsle gives ved Hjælp af

Enge; Afstørvs Forbrænding og Paaførsel er et udselt Middel, som ikke er at anbefale, deels fordi det ikke virker uden paa kort Tid, ikke fremmer men ødelægger Græsvegeten, og endelig fordi de Strækninger, som affrælles lige til Sanden eller Underlaget, berøves for mange Aarti Muligheden af Opdyrkning, ja endog god Lyngvert.

Men monne virkelig alle Jyllands Heder ere af den Bestaffenhed at de kunne lønnende opdyrkes som Agerjord eller kultiveres som til Enge eller Skove. Min Erfaring taler herimod; thi for det første er der i Jyllands Heder, især midt i Landet, og langt længere Vester paa end Hr. Conferentsraad Nothe har antaget i sit nævnte Skrivt, den saa omtalte og noksom bekendte Ahl til Underlag, og hvor denne haarde, Jern og Jern-Oxer riigholdige Materie findes paa tørre Heder nær Overstorp, der lønner sig hverken Ager- eller Skovkultur før den er giennebrudt med Plov, Spade, Greb eller Jernstænger, alt i Forhold til dens Styrke og Sammenholdighed. I Moserne findes ogsaa ofte saavel den løse Ahl som Jern-Ahlen, (Myremalm, Sinder) og alt som den ligger overlig eller dybere nede, vanskeliggjøres Eng- og Skovkultur. Det jeg har cultiveret til Træplantning har jeg derfor steds maattet lade fulgrave hvor Ahlen fandtes, og hvor dette ikke skeete der mislykkedes al Plantning endog af Birk og Gran paa det høiere, Bidie og Elle paa det lavere Jordsmon, som dog alle have temmelig overliggaaende Rødder og ikke fordrer uden et simpelt, mager Jordsmon imod mange andre Løv- og

Naaletræer. Jeg vil her kun fortælligen beskrive den
 ofte steenhaarde Masse: Ahlen. Den findes af mange
 Farver, sort, mørkegraae, mørkebrun, lysebrun, gul,
 ublandet med smaae Stene eller tætpakket med saadan-
 ne, stundom nogle Tommer fra Overfladen af Jords-
 monnet, stundom 6, 8, 12 Tommer under samme; ja
 jeg har endog truffet flere Fag Ahl med mellemliggende
 Fag af Sand eller Hedemuldjord. Ofte er Ahlen kun
 1, 2 eller flere Tommer men andre Steder igjen fra
 5 til 10 Tommer i Tykkelse. Jernmalm har jeg især
 nær ved Aaer funden af betydelig Tykkelse, endog en-
 felte Steder over 1 Alen. Ahlen tillader ikke Trærød-
 derne at skyde igjennem til et bedre Underlag. Den
 haarde Ahl forhindrer Vandets Afløb og den blødere
 Ahl udtørre Jordsmonnet i Solvarme, saa at al dyr-
 felig Vegetation forsvinder hvor den ligger overlig,
 kun Yngplanterne komme frem der og stundom kun-
 merlig nok. Ahlen regner jeg saaledes til en Hoved-
 hindring for mange Hedejorders Cultur, og vi have
 den ikke alene mange Steder her i Sinding og omlig-
 gende Sogne, 6 à 7 Mile sydvest for Viborg, men
 jeg har seet den 8 ja 10 Mile vesten for Viborg, i
 Strækninger mellem Holstebro, Lemvig og Ringkjøbing.
 Jeg vil neppe feile naar jeg antager, at mere end $\frac{1}{4}$
 Deel af Jyllands Heber og Moser have Ahl til Un-
 derlag, som enten meget vanskeliggjør eller umuliggjør
 Opdyrkninger og Culturer, uden altfor uhensigtsvæn-
 rende Beføstninger. — Mergel spiller en Hovedrolle,
 ligesom ved Agerbruget i Almindelighed, saaledes og-
 saa ved Hede- og Mosejorders Opdyrkning til Agerland;

men denne findes langt fra ikke alle Steder i Hedeeg-
nene. Jeg kan paavise flere Kvadratmile, hvor den
ikke er funden, uagtet den har været meget eftersøgt;
ja der gives store Strækninger, hvor ei engang Leer
findes. Enge, som strax kunne benyttes af Nybygge-
ren, gives neppe; thi det, som høves, være sig ved
Bække, Aaer eller Moser, have de allerede tilværende
Agerbrug taget i Besiddelse. At danne sig Enge ved
Aaers og Bækkes Opstemning, er ikke længere Nyt;
men moder mangfoldige Vanskeligheder endog hvor Re-
gjeringen har overtaget de første og bekostelige Under-
søgelser og Rivellationer.

Dg endelig, hvor skal Skov- og hvor Ager- og
Engculturen iværksættes? Jeg mener, at Skovculturen
bedst fuldbyrdes saavidt muligt i større sammenhængende
Strækninger, da som bekjendt Udsiderne af Skovene, især
her i Jylland, have de fleste Climatvanskeligheder at
bekæmpe og navnlig de hyppige vestlige Stormvinde
(hvilket Herr Pastor Carstens i et tidligere Skrift om
Skovculturen kalder „Afkæmningen“). Men i det
Smaaе tør jeg af Erfaring helst anbefale Bakkesiderne
mod Syd og Vst saavidt de ere frie for Ahl. — Ager-
brugene kunne etableres paa mindre Pletter, dog vilde
jeg tilraade kun sjældent at gjøre dem saa smaae som
Hr. Conferentsraad Rothe tildeels formener i sit nævnte
Skrift, da man vistnok maa bemærke, at Hedyrkeren
som oftest maa opoffre en stor Deel af sin Lod til
det for Huusbruget aldeles uundværlige Ildbrændsel
og dette gjenvoxer paa Heden kun efter Decenniers
Forløb, og hvor dette er affrættet er Heden i Almin-

delighed paa Sandjord ikke stiftet til Agerbrug. Et Jordebrug paa Heden mindre end at derpaa kan holdes 2 Køer og 2 Faar, burde neppe understøttes, da Erfaring har viist, at de Mindre snart tye til Fattigvæsenets Understøttelse. Et Jordebrug, hvor Dyrkeren foruden nævnte Køer og Faar tillige kunde holde et Par Trækstude (ikke Heste) vilde efter min Formening være Besidderen, Kommunen og Staten gavnligt, hvor ikke Løbderne kunne vorde saa store, at der fra disse kunde ventes Noget til Salg og Udførsel.

Har Regjeringen eller et Actieselskab nogle betydelige Hede- og Mosestrækninger, værd at cultivere, til deres Naadighed? Dette Spørgsmaal er faldet mig ind ved at læse hvad den nyere Tid har tænkt sig. Hederne og Moserne ere, saavidt jeg veed, paa meget faa Undtagelser nær, alle udsiftede. Man maatte altsaa for at erholde sammenhængende Strækninger til Skove eller til Agre og Enge, for Hjælpens og Opfigtens Skyld, see at afkjøbe flere nærliggende private Løbsciere Saadanne. Men dette vil møde store Vanskeligheder. Som jeg hører have Nogle tænkt sig, at en Expropriation skulde finde Sted. Men en Saa-
dan har jeg aldrig kunnet tænke mig uden at den Bibelhistoriske Fortælling om Naboths Viingaard er faldet mig ind, og jeg troer en Tvangsløb i saa Henseende mere hører hjemme i en socialistisk Republik end i et velordnet Statssamfund. Men i Særdeleshed maatte Nyttens og Udsigterne til at Beføstningerne vilde lønne sig, være mere end idealchimæriske eller Beregnin-

ger paa Papiret, inden noget sligt i Eiendomsretten Indgribende blev til Lov. Prøver paa flere Steder med forskjellige Localiteter og forskjellig Jordbund burde vistnok iværksættes og Resultaterne oppebies før man bestemte sig for de større Anlæg. Dertil vil medgaae nogen Tid, og som Hr. Niegels meget rigtig bemærker: „Arbeidet vil ikke fuldføres i een Menneftesalder.“ Men det er derfor nok Uimagen værd at tage fat derpaa; thi godt begyndt, siger Ordsproget, er halv fuldendt.

Al Directionen for de nævnte 2de Actieselskaber i Ringkjøbing Amt, for hvilke Begge Amtmanden i Ringkjøbing Amt, Hr. Lehnsgreve, Kammerherre, Ridder Schulin er Formand, vil man kunne erholde mange nyttige Oplysninger i Henseende til Fremgangsmaaderne, de rige Erfaringer man har havt Leilighed til at samle, og hvorvidt det har lykkedes og lønnet sig med saadanne Jorderes Cultur til Alger og Eng. At betydelige Skovculturur gif forud eller idetmindste jevnfides med Algerculturen, anseer jeg som det Usælsigste, da Erfaring stedsse har lært os, at Skove og Plantninger ei alene besyttede Sædearterne i et saa raat Klima som Jyllands Vestkyst; men ogsaa meddele Lufsten en Fugtighed, til hvis Vædffe den magre Sandjord saa ofte trænger.

Naar man har truet os med en Udvandring fra Jylland hvis Heberne ikke opdyrkedes, Nybyggere der hofattes, og ledige arbejdslystne Hænder der bestjæftigedes, da er jeg temmelig sikker paa, at dette ikke har nogen Nød. Jyden udvandrer ikke saa let, Føden kan

enhver Arbejder erholde, ja en flækkelig Løn dertil. Naar enkelte Skribenter og Fortællere kun ville undlade feilagtigen at skildre Bosiddelse i America som udi et Canaans Land eller i rige Guldgruber, saa bliver ingen betydelig Udvandring fra Jylland at befrygte i mange Aarti. Ei alene under Krigen; men næst for den have vi savnet arbejdende Hænder for Agerbruget her i Jylland til saadanne Priser, at Jordbrugeren derved kunde bestaae og svare Staten, Kommunen og Creditorerne hver Sit. Jyderne have de fleste raade Jorder at opdyrke i Midten af Jylland og noget mere til Vest end Øst. Have nogle af de mere begunstigeede Egne Overbefolkning, og maaskee tildeels altfor smaae Jordlodder, saa er dette endnu ikke Tilfældet de fleste Steder i Hedegnene; men saalidet er Jyden lystet for at ombytte sin Fødestavn med andre Egne, at han endog vanskelig fraslytter Østens skovfrandsede, frugtbare Egne og tyer til den næsten nøgne og ufrugtbare Hede, hvor Flid, Tærvælgthed og Nøisomhed som oftest maa gaae Haand i Haand, naar Nybyggeren skal kunne bestaae.

Min Hensigt med disse Linier har ikke været, at fraraade et saa herligt Foretagende som de jydske Høders Cultur, men kun at gjøre Bedkommende opmærksomme paa: at Hedeculturen allerede længe og oftere har været forsøgt og iværksat, derhøjs at ikke al Opdyrkning vil være lønnende, saaog at man, efter min Formening, ikke bør gjøre de nye anlæggende Jordebbrug eller Skovanlæg altfor smaae, de Første i alt Fald ikke mindre end at der paa disse kan ernæres

rundelig 2 Røer og nogle Faar; men hellere større, saa at der tillige kunde holdes 2 gode Trækstude. Ved disse Dyr bliver Nybyggeren uafhængig af Andres Arbeidskraft, og han vinder Penge ved Studesholdet naar han taber ved Hesteholdet, af hvilket tillige Gjødningen er af langt ringere Værdi for den magre Hedejord end Hornkvægets. Endelig at Forsøgene anstilles efter en ikke alt for stor Maalestok, paa det at man ved erhvervede Erfaringer kan bygge med Sikkerhed, om nogle Aarti, paa Udvidelser eller Forandringer efter Tidernes og Omstændighedernes Medfør. Det, som jeg 1838 har skrevet om de jydskes Hederes Opdyrkning i fornævnte Afhandling i „Tidskrift for Landøkonomi 7de Bind 1ste Hefte“ kan maaskee interessere Adskillige at gjenneemsee, da jeg deri har anført Endeel som her er forbigaaet.

Hr. Conferentsraad Rothe har i sit nævnte Skrift (1847), om de jydskes Heder og deres Opdyrkning, til Slutning givet følgende Opfordring:

„At ret kyndige og erfarne Mænd ville berigtige hvad jeg har feilet, og supplere hvad jeg har forbigaaet eller ikke seet, saaledes at Muligheden af Hedernes Opdyrkning og Befolkning maae staae klart for Kongens og Hvermands Vine, eller deres Umulighed blive engang for alle beviist.“

Ogsaa jeg ønsker ret meget, at flere praktisk kyndige Mænd ville udtale sig om dette Spørgsmaal.

Allerede længe havde jeg bestemt mig til i „Nyt Tidskrift for Landøkonomie“, at fremsætte mine Anskuelser, hvorvidt de stemmede med Hr. Conferents-